

**Mozaikok a dévaványai katolikus egyház
történetéből
A kezdetektől 1948-ig**

**Készítette: Tóth Istvánné Seres Etelka
2011.**

A kezdet

"A hagyomány szerint a végzetes muhi csata (1241.) után bujdosnak-e mocsarak által jól védett területre a tatárok vérengzései elől menekülő lakosok. Ványa szláv hangzású neve azt sejteti, hogy az ide érkező első magyarok szláv népek által lakott településre leltek." {1}

Az első írásos említést az 1300-as évek elejéről, a pápa számára szedett pénzsegélyjegyzékből, a pápai tizedjegyzékből ismerjük. {2} Az ekkor Békés megyéhez tartozó Ványának egyháza, papja, temploma volt. A váradi püspöki egyházmegyében, a szeghalmi főesperességben a hatéves időszakban - 1332-1337. - Jacobo Berengari és Rajmondo Bonafato által szedett tizedeinek jegyzékében a következő adatok állnak:

"...András pap Ványa faluból (de Villa Vana) fizetett három (III) garast az első év (1332) tizedében {3}

...Dénes pap Ványa faluból (de Villa Vana) fizetett három garast (III)...a negyedik évi (1335. évi) tizedekben {4}

...Dénes pap Ványa faluból (de Villa Jana - helytelen olvasat -) fizetett három (III) garast...az ötödik évi (1336. évi) tizedekben." {5}

Györfi György táblázatba rendezte az 1332-1337. évi pápai tized adatait, 16 egyházas helyet. Ezekből nyolc a szabolcsi, nyolc a szeghalmi esperességhez tartozott. Ványa a két esperesség legszegényebb, vagyontalan parókiája volt Cséfánnal (Csépány?) együtt a táblázat szerint. {6}

Az 1400-as évek elején a település birtokosa, Nánai Kompolti István Ványát Heves vármegyébe helyeztette át. Erről Zsigmond király 1422. április 17-én kelt bizonyáglevelé tanúskodik. Kompolti azzal indokolta kérését, hogy a nagy távolság miatt a falubirtok ügyében indított perekben nem akar folyamatosan Békés megye törvényszékébe járni. {7}

Ezzel Ványa hosszú időre elszakadt megyéjétől, a szeghalmi főesperességtől. "Ettől kezdve évszázadokon át mint a megyéjével területileg nem is érintkező zárványterület (enklave) létezett." {8} Nagy távolságra került a közigazgatási központtól, a birtokos földesuraitól.

Ennek ellenére egyháza megerősödött. {9} A XVI. század elején a ványaik plebánosa a tudós Ambrus pap, aki a krakkói egyetemen 1502-ben babérkoszorús (boccalaurens) lett. {10} Az egri egyházmegye iskoláztatta, és küldte ki Krakkóba, az

egyetemre, ahol a tudományos fokozatot szerezte. Hazatérése után Ványára került parókusnak. Dózsa kancellárja és jegyzője lett, valószínű, hogy elesett Temesvár ostrománál.^{11}

Még 1552-ben a község papja hozzájárult a tridenti zsinat költségeihez, aztán hosszú ideig nem tudunk a ványai katolikus egyházzól.^{12}

A település periférikus helyzete lehetővé és szükségessé tette, hogy a ványai jobbágyok kialakítsák az öngazgatásukat. Önállóságukat a törökök XVI. századi előrenyomulásával - Szolnok 1552, Gyula 1566 elfoglalásával - még nagyobb szerepet kapott. A terület török ellenőrzés alá került, a földesurak és a katolikus egyház befolyása csökkent, gyakran jelképeessé vált. Az 1523-as évtől a mezővárosként emlegetett Ványa szultáni birtok, azaz khász város lett a török adóigazgatásban. Körülbelül 1620-ig jobbágyok lakják a települést.^{13}

Az erős gazdasági helyzetben lévő jobbágyok többsége armális nemességet szerzett, megválthatta magát. A török seregek által elpusztított szomszédos falvak lakóinak menedéket nyújtottak és képviselték érdekeiket a földesurakkal szemben. A település a török idők alatt is lakott terület volt, és működő önkormányzattal rendelkezett, az írások 1571-1690 között megőrizték számos bírāja nevét.^{14}

A mohácsi csatavesztés idején már elterjedtek a reformáció tanai Magyarországon, így a ványai keresztények között is. A XVI. század közepére az addigi katolikus egyház már bizonyosan reformátussá vált, több mint 200 éven keresztül ez a vallás vált uralkodóvá.^{15} A Heves és Külső-Szolnok megyében fekvő Ványa lakosságának nagyobb része jobbágytelkes kisnemes, a XVIII. század közepéig szinte kizárólag reformátusok, tanácsuk a községet és az egyházat is irányította, a határt is birtokolták. Így a hódoltság alatt kialakult református köznemesi réteg hosszú időre meghatározta községünk fejlődését.^{16}

A Rákóczi-szabadságharc után

Ványán elsők között indult újra az élet. A felkelésben résztvevők visszatérhettek falujukba már 1710-ben. Kevés volt a betelepülő, nevük azt mutatja, hogy jórészt korábbi ványai lakosok vagy azok leszármazottai települtek vissza.^{17}

1711 után viszonylag hosszabb békés időszak következett, a lakosság szaporodott, újabb családok letelepedésével gyarapodott. A katolikus földesurak ösztönzésére a pápisták a

XVIII. század végén kezdtek betelepülni. Mezőkövesdről érkeztek az első képviselőik. Valószínű ezért nevezték és nevezik a reformátusokat a katolikusokat matyónak Ványán. {18}

A katolikus jobbágyok betelepítését a gróf Haller és Hunyadi család szorgalmazta, ezek leszármazottai később is támogatták a katolikus egyházat.

A békés együttélést megzavarta, hogy a katolikus földesurak nem engedélyezték birtokaikra a protestánsok beköltözését, az egyre nagyobb számú katolikusokat nem nézték jó szemmel a reformátusok.

A katolikusok többnyire a szegényebb rétegekből - pásztorok és szolgák - álltak, ez is megnehezítette a társadalmi békét.

Mikor a hatalom is hozzákezdett az egyház újjászervezéséhez és megindult az ellenreformáció, felerősödtek az ellentétek. Ványa még ekkor is Heves és Külső-Szolnok megyéhez tartozott.

A római katolikus egyház újjáalakulása

A katolikusoknak sem plebániájuk, sem parókusok, sem templomuk nincsen. Ványa a törökszentmiklósi egyház - amely 1740-ben alakult újjá - fiókegyháza, filiája volt.

A törökszentmiklósi egyház látogatást tett a filiában, a tapasztalatokról 1767. június 17-én jegyzőkönyv készült, amely az 1766-os állapotokat rögzíti:

A katolikus lelkek száma 2.

A reformátusoknak van imaháza és prédikátora.

A szilárd anyagból épült imaház - a mai református templom helyén -, a körülötte lévő temető a település közterületén áll. A templom építési módja - stílusa -, a szentély, a sekrestye maradványai arra utalnak, hogy az építmény a katolikusoké volt.

Az anyaszentegyház messze van a filiától, nehezen megközelíthető. A jegyzőkönyv aggódó írója arra kéri a váradi egyházmegyéhez tartozó endrődi plébánost, vállalja fel a kevés ványai hívő gondozását. A parókus ígéretet tett, nem tudjuk, betartotta-e. {19}

Lassan gyarapodik a katolikus lakosság.

1781-82-ben összeírták a Heves megyéhez tartozó Ványa lakosságát: vallás, nemek, felnőttek, gyermekek szempontok szerint.

1781-ben a 2077 összes lakos közül 27 a katolikus. Ebből férfi 6, fiúgyermek 7; nő 8 és leánygyermek 6.

1782-ben a 2042 összes lakos közül 27 a katolikus. Ebből férfi 5, fiúgyermek 9; nő 6 és leánygyermek 7. {20}

A ványai katolikus egyház újjászervezése egyre sürgetőbbé vált, "...nehogy pásztor nélkül, magukra hagyatva teljesen elálljanak az igaz hittől." {21} A félelem, az aggodalom jogos. Míg 1788-ban 103, addig 1791-ben csak 61 a katolikus lélek {22} Ványán, tudjuk meg az 1793-ban újból felállított ványai római katolikus egyházközség jegyzőkönyvéből, amelyet "adományozta tisztelendő Homonnay Zsigmond endrődi parókus". {23} A jegyzőkönyvet "feljegyezték Horváth Ferenc kunszentmártoni plebános alesperes és Bábás Ferenc dévaványai plebános az 1790-ik...évben." {24}

A jegyzőkönyvet 1793. június 8-án jegyezték be matrikulába. {25}

Az írás szerint 1790. július 2-án Koczka József túrkevei plebános meglátogatja a filiát, hogy megismerje a ványai acatolikusok (reformátusok) lázadását, a katolikusok elleni gyűlöletet, jogtalanságot, ami a harangozón és családján esett. A dühöngők így káromkodtak: "ebbatta teremtett konkollyait, mind ki kell innét gyomlálni" - értvén ők a katolikusokat. {26} Halasy Márton úr helybéli ispánja akadályozta meg a további garázdálkodást: "Hadgyátok békét, mert ennek még bujját látjátok." {27}

A plebános a katolikusok elvándorlásától tart, levélben számol be e szomorú eseményről Horváth Ferenc kunszentmártoni alesperesnek, aki továbbítja gróf Eszterházy Károly egri püspök Őexelenciájának, és kéri példás büntetés meghozatalára. Ezzel elindul a - három évig elhúzódó - ványai római katolikus egyház újjászervezése. A püspök ígéretet tett az ügy kivizsgálására, a károsultak kárpótlására, a katolikus plebánia felállítására, a papszentelésre. A megye támogatását is elérte, a földesurak még hallgatnak, hiszen az ő birtokukból kell kihalászni földet az egyház számára. A kunszentmártoni alesperes közbenjárása sokat segített. Megtörtént a lelkek összeírása: "az ágyak száma 18, a lelkek száma 65". {28}

A hivatalos írás rögzíti a kihalászott földterület nagyságát:

a plebánosnak 1 telek 28 hold szántó + kaszáló,

a kántornak 1/2 telek 14 hold szántó + kaszáló,

a harangozónak 1/4 telek 7 hold szántó + kaszáló, majd a földesurak

aláírásukkal hitelesítették azt. {29}

"Keő-Telken...az 1790-ik esztendőben...Halasi Márton, báró Orczy József, Sággy Mihály, báró Hunyadiné született Hallerkői Haller Erzsébet...Fiscalissa Burik János."

Halassy Márton úr 1792. november 12-én még a Bánom kertben levő allodiális szőlőjét minden földesúri jussával együtt a leendő plébánosnak ajánlja - szolgáltatások fejében - "most és mindörökké".{30}

"1793 tavaszán a dévaványai földesurak kérvényezték az egri püspöktől egy katolikus plébános kirendelését." Ez meg is történt Bábás Ferenc személyében.

A lelkipásztor nagyon szegényes eklézsiát kapott. 1793. szeptember 18-án levélben panaszkodik Orczy bárónak, hogy már négy hónapja Ványán van, a magányos házában kívül semmilye sincs, kápolnájából hiányoznak a szertartáshoz szükséges eszközök.{31}

A kunszentmártoni plébános még mindig segít, kérésére a földesurak további támogatást adnak, így pl.: báró Hunyadiné lemondott a ványai kocsmák után járó éves jövedelem reá eső részéről "a 600 R forintbul" álló jövedelemről, amelyet a ványai kápolnára különített el.{32}

A "déva-Ványai katolikusok" (a közemberek) is ígéretet tettek "önként és jószántokbul" a lelkipásztor "subsistentiájára" - támogatására-. Ígéretüket 8 pontban rögzítették, "keze vonásukkal hitelesítették".{33}

A katolikus plebánia a nemesek tanácsának épületében - amely a mostani plebánia helyén állt - kapott helyet.{34} Ezt az épületet "Szőke János debreceni zálogos földesúr 1792-ben az újra alakult katolikus egyháznak adta paplakás céljára.{35}

Út a templom építéséig

Az új eklézsiának anyakönyve is lett: a kereszteltek, a halottak, a házasságok iktatására. Protokolluma (jegyzőkönyve) az egyházközség fontos eseményeit is rögzíti. Az 1793-ban nyitott anyakönyv első bejegyzésétől 1814 decemberéig 937 gyermeket kereszteltek, 147 házasság kötött, 594-en haltak meg.{36}

A jegyzőkönyv tartalmazza a plébánosok nevét is. Az első plébános Bábás Ferenc, akit a jegyzőkönyv írója szerint "1793. december 20-án rendelték erre a plebániára, ahonnan dicséretre méltó buzgalommal és példaadással végigszolgált hét év után 1800-ban helyezték át a sajónémeti plébániára.{37}

1798-ban már van iskolája, tanítója az egyháznak, az iskola vályogból épült.{38}

A buzgó hívek 1799-ben "Szent György havának 14^{ik} napján" - istennek ajánlva -

keresztet állítottak, Bábás Ferenc parókus előtt vállalták a kereszt gondozását: "Lovász György, Szőlősi Mátyás, Libus János, Fejér János és a többi Pápista lakosok."{39}

A második plebános "Főtisztelendő Vincze János úr, aki 1800. november 28-án érkezett ennek a plebániának a vezetésére, itt hunyt el 1808. szeptember 18-án."{40} Itt is temethették el.

Községünk temetője a mai református templom alatti dombon volt. A második temetőt 1774-ben - Szügyi Dániel szerint 1778-ban - nyitották a mai Árpád, Kossuth, Hunyadi és Asztalos utcák által határolt területen. Ide temetkeztek a ványaiak 54 esztendeig.{41}

*A december 20-a bejegyzés bizonyára téves, mert akkor 1793. szeptember 18-án még nem panaszkodhatott a plebános Orczy bárónak a szegényes eklézsiáról.

A Szent Anna templom

Az 1800-as évek elején - Vincze János parókussága idején - kezdtek építeni a ma is eredeti helyén álló katolikus templomot. A több évig elhúzódó építkezést 1810-ben fejezték be és szentelték fel a templomot főtisztelendő Petrással (Petrássek, Petrás, Petrások ?) Antal parókussága alatt, akit "a kunszentmártoni káplánságból helyezték ide 1808. október 17-én, majd 1811. február 2-án javadalmát visszavonva máshova küldték vezetőnek".{42}

A földesurak a hívek adományaiból, természetbeni hozzájárulásaiból, 1805-ben a Helytartótanács 16264. sz. építési engedélye után vallásalap 9350 forintos adományából a templom (a plebánia, a kántorlakás, a harangozó lakása, a mai Körösladányi út felől az iskola is) felépült.

A közadományozók közül gróf Szerdahelyiné báró Hunyadi Anna adta a legtöbbet, a templom védőszentjének az ő neve után Szent Annát választották.{43}

A megye a templomépítőket felmentette a közmunkák alól.

A templom műemlék jellegű, későbarokk klasszicizáló stílusban épült. "Az oltárkép (1800-as évekből) Szent Annát ábrázolja, az oltár előtti részen a padlóburkolat kelheimi lap".{44}

A torony magassága 30m 80cm, két harangját, a 250kg-osat 1820-ban Millner Franciscus műhelyében - Pelle Márton parókussága alatt -, a másikat, az 56kg-osat - Hangonyi Imre parókussága alatt - öntötték Egerben, Justel János öntödéjében 1825-ben.{45}

A kocsmák nemcsak jövedelmet adtak az egyháznak, hanem "kárt" is okozhattak. Így történt ez 1809 októberében is, amikor az egyik kocsmában, amely a parókia mellett van, kétszeri figyelmeztetés ellenére harmadszor is muzsikáltak Hunyadi uraság szegődményes muzsikusai vasárnap két istentisztelet előtt. Petrások Antal szigorúan lép fel az erkölcs védelmében, parancsára hat botütésre ítélték a három muzsikust. A jegyzőkönyv szerint a büntetést végrehajtotta "Dienes Ignátz nevű nemes személy".{46} Az ilyen példátlan büntetés nagyon ritka.

Viszontagságos évek

Petrások plebános távozása után ideiglenesen Papp Márton "árokszállási káplán (1811. február 4 - 1811. március 30.) irányította plebániát, majd áthelyezték máshova".{47}

1811. április 6-án a sári (valószínűleg abasári - a fordító megjegyzése) plebániáról érkezett vezetőül Pelle Márton, "és különféle viszontagságok között irányította ezt a plebániát egészen 1823-ig, amikor is március 15-én az elhatalmasodó betegsége miatt, amelyben szenvedett, az életet a halállal kellett felváltania."{48}

Pelle Márton küzdelmes éveit bizonyítja az anyakönyv jegyzőkönyvének szövege, amelynek már a címe is árulkodó: "az eretnokségből vagy az elszakadásból áttérteknek, avagy azoknak a jegyzőkönyve, akiket a legfelsőbb rendeletek szerint az igaz hitben kell nevelni." Történetek a bejegyzésekből, az elpártoltakról és a megtértekről:

1812. május 12-én Szabó Rebeka, a dévaványai Szabó István és Mezei Sára leánya megtagadta a kálvini eretnokséget, elmondta az igaz hitvallást a rokonaitól való félelmében az endródi egyházban Csák Ferenc plebános előtt Fekete Ferenc és Kalmár Mária (Hunya Mátyás felesége) tanúk jelenlétében, majd megtért.

1814. április 7-én, Nagycsütörtökön történt. A katolikus szülőktől származó Galgóczi János, akit korai árvasága miatt helvét vallású nemes fogadott örökbe, és semmilyen vallású nevelésben részesítette, a kerületi esperes Pelle Mártonra bízta a tanítását, tanúk előtt a fenti évben és napon megtért.

1815. május 14-én, Pünkösöd vasárnapján a 21 éves Kanó János helvét vallású szülők gyermeke Pelle Márton plebános előtt feloldozásban részesült. Keresztszülei Pukki István úr, nagyságos Halasi Márton úr intézője és Molnár Johanna dévaványai lakos.

A "Domus pro memoria"... szövege szerint még Pelle Márton parókussága alatt történt (1822. február 8.) a következő esemény, amelyet magyar nyelven jegyzett be a plebános (Egerszeghy Imre, volt egri kanonok végrendeletének magyar nyelvű másolatáról van szó): "Egerszeghy Imre kanonok végrendeletében az általa tett alapítvány összegéből 150 R forintot a Déva-Ványai Parochiára hagyott, hogy a lelkész, a kántor és a templom anyagi helyzetén javítson. Ezért hat misét kell mondania a mindenkori plébánosnak évente:

Egerszeghy úrért kettőt, 1-et Szent Imre napján, 1-et április 15-én Tisztelendő Kvietovszky Jánosért, bátyámért

1-et Szent János evangélista napján,

1-et Szent Fülöp és Jakab apostolok napján,

1-et Zsila Annáért Szent Anna napján,

1-et Egerszeghy Imre halálának napján."{49}

(A végrendelet tartalmáról még szóesik Fröhner Lajos plébános idejében.)

Pelle Márton halála után Firtko (Fitko?) István helybeli káplán lesz a plebánia ideiglenes parókusa (1823. március 15-1823. június 15.).^{50}

Hangonyi Imre, aki a szabolcsi vármegye két plebániájában (Nagyhalászi, Kisvárdá) szolgált, 11 évnvi viszontagság és bajlódás után jött ide plebánosnak Kisvárdából (1823. június 6-án) saját kérésére. Itt is temették el harmadikként 1826. január 8-án. A törökszentmiklósi káplán, Mihályi János úr teljesített szent szolgálatot 1826. április 24-ig.^{51}

A püspöki helynök, Nováky József Szinnay Mártont, a volt nyírbaktai papot bízta meg a plebánia vezetésével. 6 év és 10 hónap szolgálat után saját kérésére 1833. február 10-én Püspökladányba helyezte át Pyrker János László pátriárka és érsek.^{52}

Szinnay Márton szomorú körülmények közé érkezett. A plebános bejegyzése szerint az egyház épületei siralmas állapotban vannak. A parókia beázik, az iskola fala omladozik, szűk, levegőtlen, egészségtelen a terme, patkányok és más férgek rongálják, a templom is javításra szorul. A hívek már gyűjtöttek anyagokat, de mostoha körülmények miatt elmaradtak a munkák. A parókus segélykérő levele - 1826. június 24-én - a főbíró Fejér József, az esküdtek: Szöllősy Ignác, Lovász Albert, Irság György, a templombíró Bakos Albert és a többiek előtt hitelesített. (Hosszú és szomorúságban gazdag évek telnek el, míg megvalósul a felújítás 1835-ben.)

Közben 1830 decemberétől a Galícia felől közeledő kolerajárvány pusztítja végig az országot. Ványán is sokan meghaltak, az 1774 vagy 1778-ban nyitott temető betelt, megnyitották a harmadik temetőt a Túrér partján a reformátusok és katolikusok részére 1832-ben. A katolikus anyakönyv bejegyzése szerint 1830-32 között 237-en haltak meg és 225 gyermeket kereszteltek.^{53} Mint már említettem, 1835-ben sikerült felújítani, újjáépíteni az egyház épületeit. Ez már Edelényi József parókussága alatt történt.

Edelényi József, a nádudvari lelkipásztor 1832. március 25-én (az 1832 téves bejegyzés a fordító szerint is) érkezett a ványai parókiára, és "lelki gyógyírral erősítette" a népet 1838. május 17-éig. Ekkor, "miután javadalmát visszavonták, a nyugalmazott papok otthonába hívták, Egerbe."^{54}

"...ahol magyarul szólnak a templomban..."

1836 májusában törvény született arról, hogy ahol magyarul szólnak a templomban, ott az anyakönyvet is magyarul vezessék. Az 1812-52-es ún. II. anyakönyv tükrözi ezt az

állapotot.

Edelényi plebánost Lencsés Kornél ideiglenesen követte a plebánia székében, majd 1838. július 9-én Frangos István érkezett a plebániára, aki 1847. február 6-án hagyta el a parókiát. Frangos István gondos és pontos feljegyzései alapján fontos adatok birtokába juthattunk.

1844. november 13-án szentesítette a király az 1844. évi 44. törvénycikket, melynek értelmében a közéletből kizorult a latin nyelv. Megszületett a magyar államnyelv, és a közoktatás nyelve is a magyar lett.

1845. augusztus 17-én megadott minta alapján jelentést kérnek a plebánostól: az "1844-i törvények értelmében honi nyelvre rendeli szerkeszteni" az iskolákat. Az értesítményből jelentős adatokat ismerünk meg az "1844/45¹ és második félévben" a Déva-Ványa mezőváros elemi iskolájáról:

az iskola igazgatója Frangos István helybeli plébános
a tanítómester Tanner József helybeli kántor, aki 10 éve tanít, erkölcsi viselete jó,
tanítási módszere közepes, nyelvtudománya csak magyar
a tanulók száma 104, ebből 4 nemes, 100 közsorsú, 79 szorgalmas, 29 restanciás
"Idővel kimaradtak és alkalmaztattak mezei gazdálkodásra."

A tanulmányok - magyar nyelven tárgyaltattak - a következők:

keresztény katolikus hittudomány	6 óra,
betűzés, tagolás, olvasás	8 óra,
írás	2 óra,
számvetés	2 óra,
énekkar	2 óra.

Észrevételek: "Az iskola, mely egykor az érseki pénztárból épülő dísztelen, s rongyos állapotban szinte..."

(Feljegyezte Frangos István Déva-Ványai plebános 1845. augusztus 17.)

A plebános részletesen beszámol "Magyarország elemi tanodáinak Szabályai"-ból, amely összesen 10 fejezetből és 88§-ból áll. Az I. és III. fejezetből 19§-t kellő részletességgel közöl, köztük a 76.§-t a tankötelezettségről, majd a vasárnapi iskolákról (tanodák) szóló rendeletet másolja le. {55}

(1847 februárja és 1849 októbere közötti időben nem találtam bejegyzett plebánost, viszont 1849-ben többen kisegítették a plebániát temetések alkalmával: Krakovszki János túrkevei plebános, Miller János endródi káplán, Szomolányi Mózes ferences káplán és Chilko

Benjámín /májustól októberig/)

Egyház, iskola, közélet, közügyek 1948-ig

A szabadságharc bukása után - 1849 októberében - a 12. plebános, Fleschar József kerül parókiára, aki 18 évig vezette a hívőket az 1867. augusztus 23-án bekövetkezett haláláig.

Már a forradalom és szabadságharc kitörése után megszűnt a nemesek és a jobbágyok külön közigazgatása. 1850-ben a nagy közigazgatási átszervezés beosztása szerint Dévaványa Békés-Csanád megyéhez került. Külön választotta Heves és Külső-Szolnok megyét, Dévaványát pedig az összevont Békés-Csanád megye szeghalmi járásához csatolta.^{56}

A járási főszolgabíró, Jugovics József - 1850-től a sárréti járás főszolgabírája^{57} - különféle adatok szolgáltatására kötelezte az elöljáróságot 1854 májusában.

Három fontos információt kapunk a községről, a katolikus egyházzól^{58}:

1. a község lakosainak száma 8165, ebből 1685 katolikus
2. a római katolikus plebános Fleschar József, a római katolikus kántor Endre József, római katolikus tanulók: 84 fiú, 57 lány^{59}
3. Jelentés az egyházközség földhasználatáról:

Catholicus lelkészé	szántó 40 hold, kaszáló 16 hold, székes legelő 40 hold.
Cántoré	szántó 14 hold, kaszáló 10 hold, székes legelő 20 hold.
Harangozóé	szántó 8 hold, kaszáló 4 hold, székes legelő 10 hold.
Catholicus ekkláé	szántóföld 16 hold. ^{60}

Fleschar idejében újra kolerajárvány pusztított Magyarországon, a katolikus anyakönyv szerint Dévaványán 1855 augusztusában 18-an haltak meg kolerában, ősszel 31-en

skarlátban. {61}

A községben a szegények, tehetetlenek megsegítésére szegénypénztár működött. Írás tanúsítja, hogy a plebános igazolta (1857. szeptember 7.) Tóth Rozál árva, vagyontalan testi fogyatékoságát, aki még a húsvéti gyónásra sem tudott elmenni a templomba, és így 1 pengő forint segélyt kapott. {62}

Az egyház a közerkölcs védelmében most is fellépett. A plebános 1865. augusztus 20-án panaszlevelet ír Ványa bírójának, és kéri, büntesse meg a - templom melletti - Kőpincze kocsmában gyalázkodó, káromkodó, a misét szándékosan zavaró gyalázatos viselkedést.

Még ebben az évben - novemberben - újabb kérelemmel, a házasság védelmében, a közerkölcs tisztaságát féltve fordul az elöljárósághoz, hogy a házasságtörés vétkében bűnös asszonyt tiltsa el a szeretőjétől, rendelje vissza a férjéhez, hogy ez a "Czigéres latorkodás megszűnjön a szemtelen gazok között". {63}

1860. október 20-án Ferenc József kibocsátotta az Októberi Diplomát, amely visszaállította az alkotmányosságot. Dévaványát újra adják-veszik, a vármegye tisztújító ülése a települést a mezőtúri járáshoz csatolta. Az 1871. évi 18. tc. alapján mezővárosból nagyközség lett Dévaványa 1872-ben. Újabb átrendezéssel - 1876. XXXIII. tc. - megalakult Jász-Nagykun-Szolnok vármegye, Szolnok székhellyel, Dévaványa 1950-ig ebbe a megyébe tartozott. Ezek a közigazgatási átszervezések hosszabb időre visszavetik, megnehezítik a szervezés, az ügyintézés munkáját az egyházközségben is. {64}

Az egyház nem tudja kivonni magát az állam által kiszabott feladatok alól, amelyek újabb kihívásokat jelentenek számukra, a plebánosok adminisztratív feladatai is szaporodnak.

Az előbb leírtak által bekövetkezett körülmények közé érkezett hivatalába Halasy Lőrinc, aki 1867. szeptember 18 - 1883. októberéig volt Dévaványán plebános. {65}

A további új törvények szaporítják Halasy plebános feladatait:

1868. december 5-én a király szentesíti a kötelező népiskolai törvényt, általános tankötelezettséget vezet be 6-12 éves korig, intézkedik a községi népoktatási intézmények felállításáról, az iskolák állami felügyeletéről, az iskolaszékek felállításáról, kimondja, hogy "minden növendék anyanyelvén nyerje az oktatást".

1868-tól lehetővé vált a polgári házasságkötés, és bevezették a magyar nyelvű anyakönyvezést. {66}

A kolera ismét pusztít, ez az utolsó nagy járvány (1872-73.).^{67} A ványai katolikus közösség is fogy. 1872-ben 120-an, 1873-ban 180-an - ebből 75 gyermek - haltak meg, ebből 47-en kolerában, de pusztított a himlő és a tífusz is. Ha a plebános hivatalos elfoglaltságon volt, vagy sürgős esetben keresztelhetett, temethetett a kántortanító, tanító és a szülésznő is. Kisegített a túrkevei és a körösladányi plebános.^{68}

Tíz év múlva a himlőjárvány szedi áldozatait, annak ellenére, hogy 1876-tól törvény kötelezi a himlő elleni védőoltást.^{69} Dr. Kerekes Arvédusnak 1883 októberétől már nagyon sokszor kellett temetnie.

Virágh János a szervező, építő

1885. augusztus 18-án Virágh János nagykőrösi parókus lett az egyház 14. plebánosa. Megszaporodtak a tennivalói. Szükségessé vált az iskola bővítése, mert az iskolák túl népesek voltak, sok iskolaköteles gyermek még csak nem is járhatott iskolába. Veszélybe került a tankötelezettség. A tisztelendő hivatala elfoglalásának évében megvásárolta a fiúiskola udvarán levő bolthelyiséget, és átalakította vegyes kezdők iskolájává. 1886. április 15-én Dr. Réta Gyula tiszapüspöki plebános és kunszentmártoni kerületi alesperes felszentelte és megnyitotta az új iskolát.

Az 1810-ben felépült templom ismét felújításra szorult. Falai felnedvesedtek, az ajtó, az ablakok elhasználódtak. Elkezdődött az építkezés:

A toronyfalat 2,5 méterrel megemelték, így 39m 10cm magas lett.

A toronytetőt galvanizált horganyzott lemezzel borították, a falakat kívül-belül kátránylemezekkel látták el, új ajtót, új ablakokat állítottak be.

A költségeket a templom egri alapítványi pénztáránál levő tőkéből fedezték, összesen 7448 forint 20 krajcárt. A hívek fuvarozással járultak a munkálatokhoz.

Az aranyozott vörösrézből készült keresztet és gömböt, a gömbbe elhelyezett emlékirattal együtt - melyet Virágh János plebános fogalmazott, ismertetett a község és az előljárók előtt - 1889. augusztus 7-én tűzték fel a helyére. A templom bejárata felett még ma is látható a felújítás éve, 1889.

A régi két harang új koronát kapott, melljük két új harang is készült (egy 462kg-os és egy 137kg-os) Thury János budapesti harangöntő műhelyében (összesen 1810 forint 90 krajcár).

A nagyobb harang "Szent István apostoli magyar király", a kisebb harang "Szent

József tiszteletére".

Az új nagyobb harang felirata:

Jertek áldjuk Istenünket,
Ki lelkünknek üdve lett;
S leborulva zengedezzünk
Neki hálaéneket.

Az új kisebb harang felirata:

Isten! az egész világon,
Mily magasztos szent neved!
Méltóságod fénysugára
Túlhaladja az eget.

Mindkettő illető Szentnek képével díszítve és kívül a korongján e felirattal:

"Isten dicsőségére készítették a dévaványai katolikus hívek".

A megáldott harangokat 1889. november 30-án húzták fel a toronyba.^{71}

A régi 56kg-os harang lélekharang lett, "az ez előttiből iskolacsengengettyű".

Emlékeimben él, hogy még 1954-ben is ez a csengengettyű szólított bennünket tanórára.

1889-ben újabb épülettel gazdagodott a katolikus iskola. Dr. Samassa József egri érsek 2000 forintot kölcsönzött az egyháznak Virágh János kérelmére. A kölcsönből Csermák Vilmos helybeli kereskedő házat és udvarát - mely az eddigi iskola közvetlen szomszédságában volt - vette meg a plebános egy felállítandó katolikus népiskolának, amely 1890. szeptember 9-én nyílt meg a kezdő leányiskolások számára. Első tanítójuk Veress József "képezdevégzett".

Az új létesítményt padokkal a plebános látta el a saját költségén. A kölcsönt a hívek hozzájárulásából fizették vissza. A plebános és Baumgartner Ignác tanító is vállalta a személyre jutó összeget.

Virágh Nep. János Pozsonyban született, 1891. szeptember 11-én Budapesten tüdővészben halt meg, 55 éves volt. Főtisztelendő Réta Gyula törökszentmiklósi esperes plebános temette 1891. szeptember 14-én Dévaványán.^{70}

Moldoványi Gyula "Tibold-Darócz"-ról

1891 őszen ideiglenesen Pogonyi Bernát lett a tisztelendő, mikor az egri érsek által jóváhagyott Moldoványi Gyula "tibold-daróczi" plebános érkezett a dévaványai parókiára. Mint elődje, ő is eredményesen munkálkodott az ványai katolikus egyház megerősítésén, gyarapodásán annak ellenére, hogy sokat betegeskedett szolgálatának utolsó két évében.

Nevéhez fűződött a Jézus Szíve Társulat megszervezése, működtetése.

Ő emeltette az új Mária-oltárt, melyhez tetemes összeggel hozzájárult.

Ekkor került az oltár melletti falba a színes, ólomkeretes ablak (1895.), mely Budapesten készült és Magyar Erzsébetet ábrázolja. A katolikus hívek, lakosok ajánlották fel Isten dicsőségére és Szent Erzsébet tiszteletére.

Ő építette az új orgonát Bakos Károly orgonaépítővel. A fújtatóval megszólaltatható hangszer még a II. világháború után is működött, pajtásaimmal rendszeresen fújtattunk a májusi litániák alatt.

Ebben az időben kerültek a templomba a - ma is ott lévő - stációképek. A szószék felújítását báró csetei Herzog (Herczog?) Mór Lipót ajánlotta fel az egyházközségnek.

A szentélyben a díszpadot, vagyis a stallumot a plebános készítette. Két kőkeresztet is állíttatott: az egyiket a kéthalmi temetőben, a másikat a gyomai úton.^{72} A krónika írója nem részletez.

Moldoványi plebános 1896. március 4-én az Érsek Úrhoz intézett leveléből értesülhettünk arról, hogy a gyomai úton (a köleshalmi dűlőben) álló fakereszt, a Varga-kereszt - amelynek fenntartására a néhai Varga András és neje, Balla Amália alapítványt tettek - úgy megrongálódott, teljesen elavult, hogy helyébe egy új, kőből készült kereszt felállítását óhajtják az itt lakó örökösei is. A levélben a plebános engedélyt kér a kereszt felállítására, a költségvetés elfogadásáért folyamodik, megnevezi a legolcsóbban, legmegbízhatóbban dolgozó szarvasi vállalkozó, Sztaricskay Soma mestert.

(A vállalkozó élvezte a plebános bizalmát, mert 1895-ben ő újította fel a templom előtt álló gróf Hunyady-féle keresztet, a templomban két oszlopot aranyozott. 2010-ben a katolikus templom 200 éves évfordulójára a hívek és a városvezetés anyagi támogatásával felújították a templomkertben lévő gróf Hunyady-féle márvány kőkeresztet Krisztus testét. A 200 éves jubileumi Anna-napi búcsún Szeged-Csanád püspöke, Dr. Kiss-Rigó László felszentelte Horváth Sándor plebános kérésére.)

A szerződésben, a kötelezvényben ez áll:

a mester "... egy keresztet készít kemény szürke kőből 4 méter 26 c/m formára nézve egyenesen olyant, mint a kéthalmi temetőben levő kőkereszt azon

különbséggel, hogy a kereszten levő megváltó alakja tisztán vas öntvény lesz, díszesen és tartósan megaranyozva 85-90 c/m hosszú az egész feszület finom olajfestéssel befestendő - továbbá vésett és aranyozott betűkkel a következő felirat: Jézusomnak szentséges szíve! add hogy Téged mindig jobban szeressünk s áldd meg azokat, akik e helyen hozzád fohászkodnak."

A mester 165 forintért vállalta a munkát, a Varga-Balla kereszt alapítvány tőkéjéből kifizették. A keresztet megvédendő vassodronyos farács kerítéssel körbe kerítették. Az asztalos munkát Czibulka Ödön készítette. A megújított keresztet 1896. szeptember 4-én Katona Imre egyházigazgató, Kajó Zsigmond, Alt Géza, Szakácsi Job egyházi képviselő-testületi tagok átvették. Moldoványi plebános engedélyt kért 1897. április 29-én és kapott az új kereszt felszentelésére egy vasárnapi körmenet alkalmával. (A dokumentumot az Érseki Levéltár őrzi.)

(2006-ban az Endrődi Tájház dolgozói, Vaszkó Irén nyugalmazott tanár és Dr. Szonda István, a Varga család leszármazottai felújították a keresztet, 2006. augusztus 4-én felszentelték és átadták. A felújítás kezdeményezése az ükunokától - Schneider Stefan - származik.)

35 évi szolgálat után saját kérésére 1898. október 1-jén nyugdíjba vonult.

Az 1898. évi VI. tc. rendelkezett a községek nevének egyesítéséről, minden településnek csak egy hivatalos neve lehet. Községünk nevét a belügyminiszter 1901. december 14-én kelt 113430. sz. határozatban állapította meg. Ettől kezdve tehát hivatalosan nem használható a korábban külön vagy kötőjeles írásmód, csupán a ma is használatos Dévaványa forma.^{73}

Fröhnert Lajos

A plebános alig kezdte meg működését (1898.), levelet írt az érseknek - a már említett - Egerszeghy alapítvány ügyében. A plebános levelét nem ismerjük, de a katolikus plebánia iratai között megmaradt az érseki hivatal válasza, amelyet Szele Gábor érseki helyettes fogalmazott. Megtudjuk, hogy a végrendelet célja nem az volt, hogy Déva Ványán önmagáért misealapítványt létesítsen, hanem az, hogy az ottani lelkész, kántor és templom anyagi helyzetén javítson.

"A kamatjövedelem évi javadalmazást és nem a mise elvégzésének tiszteletdíját képezi..., az előd és utód között szolgálati idő arányában osztandó meg." A válaszból megfejtendő a

plebános kérdése. {74}

Fröhnert idejében már biztosan megkezdte működését az iskolaszék {75} mint elsőfokú iskolai hatóság (1868-1948.). A katolikus iskolaszék működését - állami törvények alapján - a püspöki rendelkezések szabályozták. Az iskolaszék mindenkor elnöke a helyi plebános, tagjai az egyházközség 5 választott képviselője: a tanító (nagyobb iskolában az igazgatótanító), a tantestület tagjai közül kiküldött megbízottak.

Az iskolaszék jogköre:

választotta a tanítót (-it),
megállapította az iskolaadó nagyságát,
valamelyik tagja által - látogatások útján - felügyelte az oktató-nevelő munkát,
részt vett a vizsgákon.

Az iskolaszék hatásköre:

az iskola épületének, tantermeinek karban- és tisztántartása, felszerelése,
a tanítók illetményének kiszolgáltatásáról való gondoskodás.

A katolikus népiskolai anyakönyvből tudjuk, hogy az 1899-1900-as tanévben már 30 fillér tandíjat fizettek a szülők.

Fröhnert Lajos, mint az iskolaszék elnöke aláírásával hitelesítette év végén az osztályzónaplót az 1901-1902-es tanévben.

Az 1835-ben felépült vályogfalú iskola elhasználódott, tönkrement, 1907-ben a katolikus vallásalap segítségével (a ma is meglévő, volt 2. Sz. Iskola) kőből felépült. {76}

1910-ben az 1840-től eltelt 70 év alatt a járványok ellenére háromszorosára nőtt a katolikusok száma községünkben, azaz 3799 a Magyar Katolikus Lexikon szerint.

1911-ben épült a ma is működő plebánia épülete, amely 6 szobájával és mellékhelyiségeivel a község legnagyobb "magáncélt" szolgáló épülete lett. Dr. Samassa József egri bíboros érsek építtette volt osztálytársa, Fröhnert Lajos kanonok részére. A plebános 1926-ig lakott "új otthonában". {77}

Az I. világháború sok gondot okozott az iskolaszéknek, az egyháznak. A tanítókat behívták katonának, helyettes tanítók segítették ki az iskolát, még kevés a tanítónő. 1916-17-ben csak két tanerővel rendelkezik az iskola, váltakozó tanítás folyt. 1918-ban már március 12-én befejeződött az oktatás. A tanulók létszáma is lecsökkent. A háború után sem kedvezőbb a helyzet. 1919-ben november közepétől fűtőanyag hiánya miatt februárig szünetel

a tanítás.^{78} A trianoni fájdalmas eseményekkel kapcsolatban nem találtam írásokat.

Tóth István lelkész helyettes segítette az esperes munkáját, majd 1926-27-ig, Pápay Lajos megérkezéséig ő volt a plebános.

Az I. világháború után megnövekedett a vegyes házasságok száma. A házassági jogról, a gyermekek vallásáról és az állami anyakönyvekről szóló törvénycikkek elfogadásával kötelezővé vált a polgári házasság, az állami anyakönyvvezetés, a vegyes házasság esetében a rezervális elfogadása. Különösen a vegyes házasságok esetében többen elpártoltak hitüktől, vagy visszatértek hitükhöz. Ez a folyamat a 20-as évek közepétől felerősödött, és tartott a II. világháború ideje alatt is. Hitüktől elpártoltak (1926-1938.) 90-en, visszatértek, megtértek (1927-1942.) 87-en.^{79}

Pápay Lajos esperes

1928-ban nagy munkába kezdett, felújították a templomot: festették, új ablakokat állítottak be, kerítést építettek a templom köré. Az esperes 2000 pengőt kölcsönt adott a munkálatokra.

A régi ablakok helyére ólomkeretes színes ablakok készültek, a költségeket a felajánlók állták.

A négy ablak szimbolikái és felajánlói:

Isten bányája

Dr. Schweiger László uradalmi igazgató és családja

Mária szíve

Hatzlhofer Ferenc főjegyző és családja

Jézus szíve

Pápay Lajos esperes

Pelikán

Sommer és Uhrin család

Az esperes ideje alatt működött már a Szívőárda, az Asszony szövetség, a Katolikus Leányegylet, a Katolikus Dalárda. Színezték a hétköznapokat, emelték az ünnepnapok szeretetteljes hangulatát, a különböző műkedvelő előadások, betlehemes játékok, amelyeket a katolikus tanítók segítettek, szerveztek.

A Jézus Szíve Szövetség kiadványai, a Szív Újság szolgálta a lelkek gyarapodását.

A kulturális élet egyik központja a Katolikus Olvasókör, amely alapításától (1873.) folyamatosan szolgálta a hívek kultúráltszórakozását. Az Olvasókör Hárszabályát 1927-ben is, mint eddig mindig, a Belügyminisztérium hagyta jóvá.

Már nyolc tanerős a katolikus népiskola, az egyház 347 kh-on gazdálkodik.

1935-ben végrendelet nélkül halt meg Pápay Lajos esperes, hagyatékát elárverezték. Helyébe Kovács Miklós került 1936-ig. Ez idő alatt két tanteremmel bővült az iskola: 1 új terem és 1 a tanítói lak. {80}

Tóth Zoltán Viktor pápai titkos káplán...

1936-ban Tóth Zoltán Viktor pápai titkos káplán esperes került Dévaványára, és szolgált 1941-ig.

Az 1938-ban megrendezendő Eucharisztikus Kongresszus előkészületei már 1937-ben megkezdődtek. A plebánosnak írt érseki levél (1937. november 25.) elégedetlen: "Dévaványáról csak 110-en jelentkeztek - a hívők közül - a Kongresszusra, holott az elvárás a hívek 5%-a, az pedig Dévaványán 250 lélek." {81} Lajos érsek kéri az esperest, szorgalmazza a híveket.

A templomban kereszt őrszi a missziók emlékét: 1901., 1929., 1937. (az utolsó).

Az 1938-as év bővelkedik eseményekben:

Az egyházközségi szabályzat 54.§-a értelmében Gyula érsek jóváhagyta az egyházközségi iskolai, egyházi és személyzeti adóját. {82}

A Szív Gárda központi vezetősége megbeszélést tart a gárdavezetők részére Budapesten. {83}

Megrendezik, mint minden évben, a pedagógiai szemináriumot, a tanítók, igazgatók stb. a településükhöz legközelebbi rendezvényen vehetnek részt (Szolnok, Jászberény, Kisújszállás, Mezötúr, Kunszentmárton). {84}

Pusztacsegen a kihelyezett lelkész számára lelkészi lak átadására kerül sor. {85}

Az érsek kéri az esperest, különös gondot fordítson, minden lehető tegyen meg, hogy híveit hithűségben megerősítse, kísérje figyelemmel a községházán is a hirdetésre bejelentett házassági eseteket, türelemmel terelje vissza a híveket a katolikus egyházba. {86}

A községben működő önálló gazdasági népiskola a hitoktatókat nem tudta kifizetni, mert a község a szükséges összeget az iskola pénztárába nem utalta át. Erről értesítette az esperest az iskola igazgatója, Porkoláb József. (Mint megtudtuk, a törvényi szabályozás értelmében a hitoktatásért nem jár fizetés.) {87}

Szabó Frigyes püspöki plebános Szeghalomról írja, hogy a Péter András Gimnázium katolikus tanulóinak az előírt anyagból kell vizsgát tenniük, azt tanulják:

1. osztály a nagy katekizmus,
2. osztály az Ó-szövetség,
3. osztály az Új-szövetség,
4. osztály a szertartástan. {88}

A Kunhegyesről érkező levél szerint - az 1921. LIII. tc. alapján - a helyi viszonyok mérlegelésével, a leventefoglalkozások idejének szabályozásával biztosítani kell a leventék templomba járását. {89}

1938-ban kilenc osztálya volt a katolikus népiskolának, és 1940-ben 4426 lelket számlált dévaványai római katolikus egyház. {90}

Az Érseki Levéltár őrzi az esperes 1939. augusztus 22-én írt levelét, amelyben beszámol a Főegyházmegyei hatóságnak arról, hogy a Rózsafüzér Társulat az elmúlt kettős szent év megörökítésére elhatározta, a Dévaványáról Mezőtúr felé haladó országút mellett egy szilárd anyagból készült útszéli keresztet, feszületet állít fel, s ennek fenntartási alapjáról is gondoskodik. Szöllösi Lajos nőtlen kovácmester önként felajánlotta a mezőtúri út mellett fekvő szántóföldjéből 25 négyszögöl területet a kereszt felállításához. Ajándékozását rögzítő írás megszületése előtt napszúrásban meghalt. 36 éves volt. Rokoni megerősítették az elhunyt szándékát, a keresztet Bálint Lajos műkö- és vasbeton munkás készítette el 521 pengőért. A kereszt anyaga vasbeton, erős kőalapra építve. A kereszt 98 cm hosszú, tömör,

rozsdamentes horgany, gömbölyded idomú, miniumozott alapon, természetű olajfestésű corpus-szal és felirati táblával. 1939. szeptember 17-én a keresztet ünnepélyesen megáldotta az esperes. Ez a Szöllősi-kereszt.

(2009. június 13-án a felújított és a Horváth Sándor plebános által megszentelt keresztet átadták. A felújítás az Egyházközség gyűjtéséből és az Önkormányzat 50000 forintos támogatásából valósult meg. Ezt az eseményt rögzítő dokumentumot Horváth Sándor plebános, Rabi Ferencné, Paróczai Károlyné és Törőcsik Mária Képviselő-testületi tagok hitelesítették.)

Dr. Kárpáti József egyházkerületi gondnok

Már két éve "égett a világ", amikor 1941-ben az egyházkerületi gondnok került a plebánia élére. Az egyháztanács nagy elhatározásra szánta el magát, írásban rögzítette szándékát. Mivel a Katolikus Olvasókör épülete régi, helyiségei kicsik, a kulturális élet fejlesztésére Katolikus Kultúrházat építene az egyházközség. Az Olvasókör melletti szabad ház és porta, az Olvasókör portájával együtt, elegendő egy 30 m-es épület felépítéséhez. Elindult jogi úton az egyezkedés, évekig elhúzódott az ügy, a terv nem valósult meg, a háború befejezésével kialakult új gazdasági, társadalmi, politikai helyzet ellehetlenítette a vállalkozást.^{91} 1941-ben tabló készült a 863. Prohászka Ottokár Cserkészcsapatról, a tablót a plebánián őrzik. A tabló bizonyítja, hogy működött a cserkészzet, amelynek külön helyet is biztosított az egyházközség, a Cserkészotthon.

A Cserkészotthon az iskola kulturális rendezvényeinek is helyet adott, mivel kis színpaddal is rendelkezett, melyen még én is szerepeltem Juhász József plebános ideje alatt. Az épület ma is áll, igen elhanyagolt állapotban.

Juhász József esperes plébános 1945-64.

Az ő ideje alatt államosították az egyházi iskolát, számolták fel az egyházi vagyont és csökkentették az egyház befolyását.^{92}

Még történtek próbálkozások. Így 1946-ban az egyházi tanács benyújtotta a Katolikus Olvasókör Hárszabályát a Belügyminisztériumba, amely azt el is fogadta, de már csak két évig működött az Olvasókör.^{93}

Ez a szabályzat fennmaradt, így tudhatjuk a következőket:

Szabályozta: az ivóterem rendjét,
a szórakoztató játékok (kugli, kártya) használatát,
az olvasóteremben a napilapok, a könyvhasználat rendjét,
a nyitva tartást, a vendégfogadás rendjét.

Tiltotta: a hangoskodást, a durva beszédet, a hazárdírozást (pinkapénz).^{94}

Még megmaradtak az ünnepi körmenetek, az Anna-napi búcsúk, az elsőáldozás, bér málkózás, a hittanórák.

1947-48 volt a katolikus népiskola utolsó éve. Ebben a tanévben már hét évfolyam

kezdte meg a tanulást. Ez előre mutatott a nyolcosztályos iskola bevezetésére.

1948. május 4-én még papírra vetette az egyháztanács az államosítás elleni tiltakozását, mindhiába. Egy korszak lezárult.

Tinódi szavaival a Cronica előszavából zárom a mozaikok sorát:

"- az mi keveset írtam, igazat írtam; ha valahol penig vétők volna benne, azt ne én vétkömnek, hanem akiktől értéköztem, tulajdonítsátok, és kérlek titöket énnököm megbocsássatok."

Néhány kiegészítő gondolat

Míg ismerkedtem a helyben fellelhető kevés dokumentummal, sokszor jutottak eszembe apró, kedves emlékek gyerekkoromból, vagy amelyekre édesanyám meséiből emlékszem.

A református többségű és a katolikus kisebbségű lakosok békésen megfértek egymás mellett, én úgy tudom. Vegyes házasságból születtem, az édesapám rezerválist adott, soha nem volt ütközés sem a tágabb, sem a szűkebb családban, baráti körben. Az államosítás után a vegyes vallású osztályokban nagyon sok barátság született. Az is igaz, hogy a gyerekek között akadt olyan, aki csúfolódott tanítás után, ha a piactéren találkoztak az iskolások. Édesanyám mesélte, gyakran bánta a táska, a bakó, a palatábla az ütközést. Én már csak a csúfolódó kifejezésekre emlékszem: lúformátus, katlanmókus. Elég volt ennyi, aztán mindenki ment a maga dolgára.

Kedves emlékeim maradtak az 1. és 2. osztályból - mert ezt a két elemi osztályt még a katolikus iskolába jártam - Buday Péter ig. kántortanító vezette az első osztályt, Kiss Pál káplán tanította a hittant. A sportért rajongó és a sportkörben titkári teendőket is ellátó, mindig kedves, mosolygó emberre szívesen emlékszem. Mekcsei Antalról sugárzott a gyermekszeretet, ő készítette fel bennünket a bérmálkozásra. Mindig óriásnak láttam a templomot, hiszen zsúfolásig megtelt, különösen a vasárnapi és az ünnepnapis misék alkalmából. Elvarázsolt a mennyezet freskója, sajnos azóta lemeszelték.

Az államosítás óta eltelt több mint 60 év óriási idő. A krónikásnak lett volna dolga, hogy lejegyezze a plebánosok küzdelmeit az egyre fogyó katolikus közösségért. Nincs már kántor, nincs már harangozó. Egy plebános nemcsak itt teljesített és teljesít szolgálatot. 1984 óta egyházközségünk filiája Ecsefalva. Felújításra vár az orgona, a templom újra siralmas állapotban van, a tető beázik és a falak újra felnedvedtek, annak ellenére, hogy nemrég alászigetelték. A rendszerváltás után sem nyílt lehetőség arra, hogy a ványai katolikus egyház újra iskolát nyisson. 1993. május 30-tól egyházközségünk a szeged-csanádi egyházmegyéhez tartozik. A parókiát pár éve felújították, így újra otthona lehet Horváth Sándor plebánosnak, aki szorgalommal, kitartással és szeretettel visszahozta a feledésbe merült helybeli ünnepeket és egyházi tanúságtevéseket, erősíti az egyházmegyéhez való tartozásunkat, próbálja összetartani az 1600 - a plebános közlése szerint - katolikus hívőt.

Csak a felsorolás igényével élve állítanék emléket a 1964 óta iderendelt plebánosokról, akik minden tiszteletet megérdemelnek:

1964-1974. Mekcsei Antal

1974-1984. Nemes Gábor

1984-1992. Nagy István

1992-1999. Szujó Antal

1999-2002. Fülöp Menyhért

2002- Horváth Sándor.

Kiegészítő jegyzék

I.

A 4-5. oldalon olvasható "déva-Ványai katolikusok" a lelkipásztor támogatására 8 pontból álló ígérete a következő:

"...Eszkendőként meg is adjuk, úgymint,

1. mi minden pár házas Személytől egy parochiális kila búzát, és 24 extokot,
2. a megyében járt szokott stólat,
3. mint hogy kevesen vagyunk az ő Parochiális földjének ártalfogást való művelését elégtelennek tehát mostan csak egy köböl alá való földet őszkor ugyan annyit Tavaszkor fogunk szántani a helybeli szokás szerint azt bevetni és felrakni s behordani.
4. Deputátum helyett mely másutt a közönséges cassából megyen ugyan, de nekünk ilyen cassánk nincsen ajánlunk minden pár házas személy után 6 és 1/4 vaját sütésre pedig 5 kéve nádat.
5. A kántornak szolgálataiért hasonlóan fizetni fogunk minden pár házas személy után 1 véka búzát és extokat, a Harangozónak pedig fél véka búzát.
6. A közönséges stólat is megadjuk a Kántornak és Harangozónak pedig minden temetési Harangozástul 3 krajcárt, mivel úgyis csak egy csengettyűnk van.
7. Mivel a Kántor egyszer s mint harangozói szolgálatot visel, a kántornak is egy kila alá való földet ősszel ugyanannyit tavasszal megszántunk azt bevetjük és be is hordjuk, de a takarása magát fogja illetni.
8. A parochiális udvar körül való igazgatást a közönséges szokás szerint megtesszük, mind ezeknek nagyobb erősségére ezen levelünket kiadva saját kezünk kereszt vonalát tesszük.

Költ Déva-ványán die. 5. mai. 1793..."

II.

Tisztelegve a katolikus népiskola utolsó tanévében (1947-48) tanítók előtt, következzenek a nevük:

I. osztály (108 tanuló): Buday Péter ig.tanító

II. osztály (78 tanuló): Pfeifferman János

III. osztály (65 tanuló): Hunya Mária

IV. osztály (38 tanuló): Kajó József

V. osztály (30 tanuló): György Irén

VI. osztály (22 tanuló): Tamasi József

VII. osztály (28 tanuló): Somlyai Jolán

Az iskolaszék elnöke: Juhász József esperes

Forrásjegyzék

1. Anyakönyv catalogus

Római katolikus plebánia

{65., 70.}

2. A római katolikus egyház anyakönyve I.

Jegyzőkönyv (Fordította Szilasi Csaba)

{36., 37., 40., 42., 45., 47., 48., 50., 51., 52., 54.}

3. A római katolikus egyház anyakönyve III.

{61.}

4. A római katolikus egyház anyakönyve IV.

{68.}

5. Dévaványai iratok 1945-46-47. a katolikus plebánián

{91., 92., 93., 94.}

6. Dévaványai Helytörténeti Gyűjtemény

1. doboz / 242.: {59.}; 1. doboz/308.: {63.}; 1. doboz/317.: {60.}; 6. doboz/754.: {62.}

7. Dokumentumok Dévaványa történetéhez 1.

Dévaványai oklevelek 1332-1523

(Dévaványai Hagyományőrző Egyesület, Dévaványa, 2000.)

9-10. oldal: {2., 3., 4., 5.}; 20. oldal: {7.}; 109-110. oldal: {17.}

8. Dokumentumok Dévaványa történetéhez 2.

Dévaványai iratok 1548-1809

(Dévaványai Hagyományőrző Egyesület, Dévaványa, 2002.)

6-7-8. oldal: {8., 13.}; 181-182. oldal: {19., 21.}; 203. oldal: {20.}

9. Dr. Bereczki Imre: A dévaványai katolikus egyház újjáalakulásának jegyzőkönyve 1790-91.

(Dévaványa, Helytörténeti Gyűjtemény, Múzeum)

2. oldal: {22., 23., 24., 25., 26., 27.,}; 27-28. oldal: {28.}; 30-31. oldal: {30.};

31-31. oldal: {29.}

10. Dr. Gaál József: Dévaványa Nagyközség története

Dévaványa

31. oldal: {12.}; 53. oldal: {35.}; 54-55. oldal: {43.}; 62. oldal: {77.}; 225-229. oldal:

{76.}; 229. oldal: {38.}

11. Dr. Györffy Lajos: Ki volt Ványai Ambrus?

(Kevi Kör, 1972.)

{10.}

12. Elek László: Művelődés és irodalom Békés megyében II.

{57.}

13. Hystoria Domus

Katolikus plebánia

62-63. oldal: {33.}; 73. oldal: {39.}; 97. oldal: {49.}

14. Katolikus népiskolai anyakönyv

{78.}

15. Magyar Katolikus Lexikon

{75., 90.}

16. Magyarország kronológiája III.

{66., 67.}

17. Múlt évi iratok

Katolikus plebánia

{74., 79., 80., 81., 82., 83., 84., 85., 86., 87., 88., 89.}

18. Sisa Béla: Békés megye műemlékei I.

(Békéscsaba, 1981.)

16. oldal: {6.}; 154. oldal: {44.}

19. V. Kovács Sándor előadása 1972. 10.14.

(Dévaványa, Ladányi Mihály Könyvtár, Helytörténeti Dokumentumok)

{11.}

20. Ványai helyismereti füzetek 1.

Hajdú József: Sárgult lapok üzenete

(Dévaványai Hagyományőrző Egyesület, Dévaványa, 1996.)

5. oldal: {1., 9.}; 8. oldal: {16.}; 19. oldal: {31.}; 20. oldal: {32.}; 21. oldal: {41.};

21-22. oldal: {34.}; 22-23. oldal: {46.}

21. Ványai helyismereti füzetek 3.

Hajdú József: Dévaványa címere és pecsétje

(Dévaványai Hagyományőrző Egyesület, Dévaványa, 1998.)

12. oldal: {14., 15.}; 17. oldal: {18.}; 28. oldal: {58.}; 28-29. oldal: {56.};

30-33., 36. oldal: {64.}; 37. és 41. oldal: {73.}